

Bättre konkurrens med rent spel

Utdrag ur anförande av Anne Vadasz-Nilsson, avdelningschef Konkurrensverket, vid konferens arrangerad av Scanbygg, Svenska Mässan i Göteborg den 20 januari 2009.

Det talade ordet gäller!

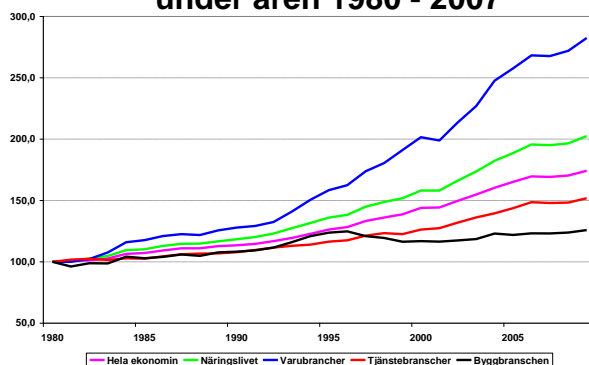
Vad skulle en ökad konkurrens på bygg och anläggningsområdet innebära?

Vad kan en ökad konkurrens innebära för bygg och anläggningsindustrin? Innan den frågan besvaras låt mig börja med att säga att konkurrens är något som är oerhört viktigt för hela samhällsekonomin.

På väl fungerande marknader skapas dynamik och tillväxt. När de olika aktörerna får tävla mot varandra stimuleras alla att nå bättre resultat, att skapa nya produkter och tjänster och effektivare processer som svarar mot köparnas behov. Resultaten ser vi i form av högre kvalitet, lägre priser och effektivare leveranser. Kort uttryckt innebär konkurrens en ökad välfärd till nytta för konsumenterna dvs. för oss alla.

Hur är det då ut med konkurrensen på bygg och anläggningsmarknaderna?

Produktivitetsutvecklingen inom byggbranschen jämfört med andra branscher och hela ekonomin under åren 1980 - 2007

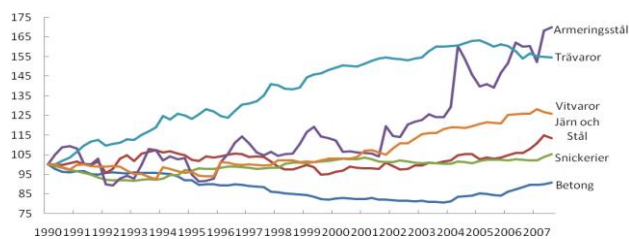

Källa: Trafikverksutredningen

Adress 103 85 Stockholm
Besöksadress Torsgatan 11
Telefon 08-700 16 00
Fax 08-24 55 43
konkurrensverket@kkv.se

Konkurrensverket kunde i en rapport från förra året konstatera att produktivitetsutvecklingen på bygg och anläggningsidan är anmärkningsvärt låg i förhållande till ekonomin i övrigt.

Prisutvecklingen– byggmaterial – småhus

Källa: Konkurrensverket

Prisutvecklingen på byggmaterial är inte heller någon munter läsning och även om vi vet att en del kan förklaras av konjunkturen fram till och med 2007 så är det inte hela förklaringen till att byggmaterialen är så dyra i Sverige.

Vad beror den här dystra bilden på? Rent generellt kan man säga att det finns många hinder för att det ska råda en effektiv konkurrens. Jag ska nämna några.

En pusselbit för att marknader ska fungera väl är de regelverk som styr. Felaktigt utformade regler, för många och för krångliga regler, eller inga regler alls, kan skapa olika snedvridningar mellan företagen på marknaden eller göra det besvärligt eller omöjligt för nya företag att träda in på marknaden. Också reglernas tillämpning har stor betydelse för att spelplanen ska vara den rätta. I detta sammanhang kan det till exempel vara värt att nämna det regelverk som omgärdar den offentliga upphandlingen. Rätt tillämpade innebär reglerna möjligheter till bra affärer för både företag och myndigheter. Inom detta område arbetar Konkurrensverket både som tillsynsmyndighet och med att föreslå förändringar och förbättringar.

Att det förekommer rent spel är lika viktigt som att regelverken är utformade och tillämpas på ett riktigt sätt. Om företagen använder sig av orent spel skapas också konkurrensnedvridningar. Här tänker jag till exempel på användandet av svart arbetskraft, skattefusk och mutor och bestickning. Sådana brottsliga förfaranden måste bekämpas och därför är initiativ som till exempel närvaroregistreringen ID06 särskilt lovvärda och betydelsefulla.

En annan typ av fusk är olika former av konkurrensbegränsande samarbeten, så kallade kartellbildningar. Karteller är en ljusskygg och hemlig verksamhet som är svår att uppdaga. Det är därför svårt att uppskatta hur omfattande kartellbildningar är inom näringslivets olika branscher.

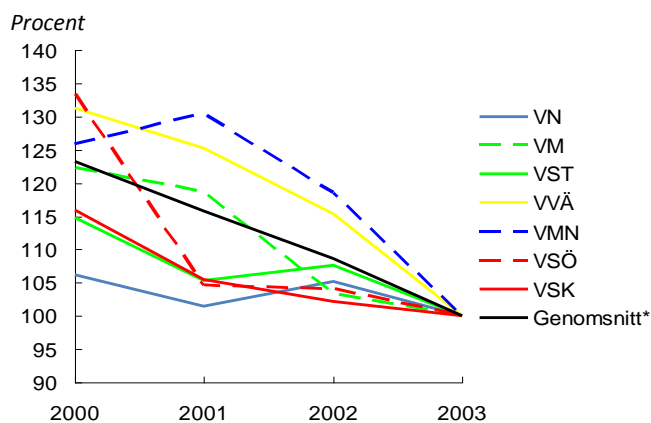
För att få en bättre uppfattning om förekomsten av karteller lät Konkurrensverket under våren 2005 ett konsultföretag (ARS Research AB) genomföra en enkätundersökning riktad mot ledande personer inom bygg- och anläggningssektorn. Utfallet av undersökningen visar bland annat att nästan hälften av de tillfrågade personerna tror att det förekommer karteller i den egna branschen. Av dessa har 27 procent svarat att karteller förekommer regelbundet inom branschen.

Låt oss inte sticka under stol med att många delar av bygg- och anläggningsbranschen uppvisar tecken på sådant som underlättar kartellbildning, till exempel få företag, låg innovationsgrad och relativt homogena produkter.

I Sverige har ett flertal karteller avslöjats och lagförts de senaste åren. Det gäller till exempel karteller inom bensinmarknaden, plaströr, ventilationsentreprenader och marknaden för begagnade Volvobilar. Det största kartellmålet hittills i Sverige är det så kallade asfaltmålet. I detta mål har Stockholms tingsrätt dömt ut en sammantagen bötessumma på drygt 460 miljoner kronor. Eftersom två av företagen överklagat domen pågår nu förhandlingar i Marknadsdomstolen. Vi kan bara konstatera att många kommuner, tillsammans med statliga Vägverket, förlorat stora pengar på kartellen genom att anbuden riggats och marknader delats upp mellan företagen.

Att det finns stora pengar att tjäna på att avslöja en kartell visar inte minst den statistik som vägverket tagit fram i samband med att asfaltkartellen avslöjades.

Utveckling av indexerat genomsnittligt beläggningspris per region 2000-2003

* Viktat utifrån genomsnittlig volymandel för åren 2000-2003

Källa: Vägverket

Statistiken visar att det genomsnittliga priset för beläggningsentreprenader sjönk med 25 procent efter det att asfalt kartellen avslöjades.

I det här sammanhanget finns det också anledning att lyfta fram det eftergiftsprogram som finns. (Konkurrensverkets allmänna råd KKVFS 2008:3, samt konkurrenslagen). Logiken bakom detta program är följande: Kartellbildningar avslöjas bäst genom att ett företag som deltagit i kartellen erkänner detta för Konkurrensverket. Ett företag som gör ett sådant avslöjande slipper i normalfallet att betala konkurrensskadeavgift/ böter.

Jag hoppas givetvis att bygg och anläggningsbranschen inte för all framtiden ska utmärka sig om en bransch där det förekommer fusk som till exempel karteller och svartarbeten utan där innovation och konkurrens ska råda. På senare tid har det också framkommit uppgifter som tyder på en viss uppluckring av den stelbenta strukturen i byggmaterialbranschen på så sätt att leverantörer i ökad utsträckning levererar byggmaterial, såsom VVS-material, till slutkunder utan att grossistledet är inblandat. Vidare verkar direktimport av byggmaterial öka vilket skulle kunna minska betydelsen av stelbenta vertikala inlåsnings effekter från avtal mellan leverantörer och grossister.

Något som kan öka importkonkurrensen är gemensamma standarder på byggmaterial. För närvarande pågår ett harmoniseringsarbete inom unionen vad gäller standarder. Förhoppningen är att den gemensamma CE-märkningen kommer att öka importen och därmed konkurrensen på den svenska byggmaterialmarknaden.

ID 06 (som redovisar närvaro på byggarbetsplatser) arbetet är ett strå till denna stack liksom det arbete som vi bedriver med att bekämpa karteller och föreslå regelförenklingar och förbättringar så att företag har starkare incitament att delta på marknaden med rent spel. Alla tjänar på en bättre konkurrens, både företagen och deras kunder.